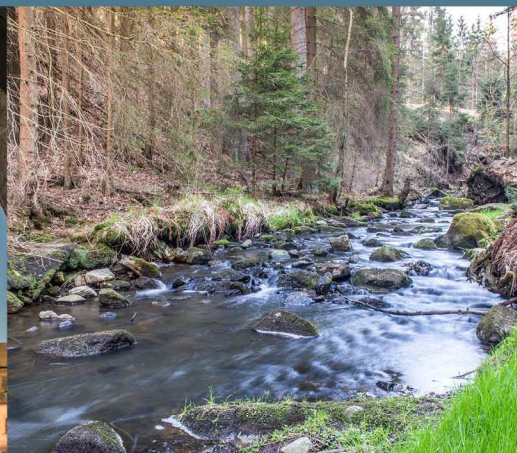
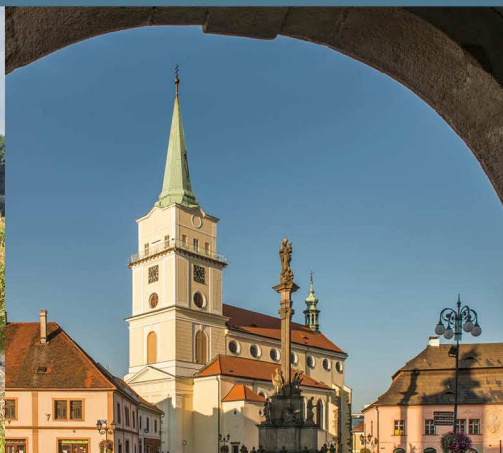
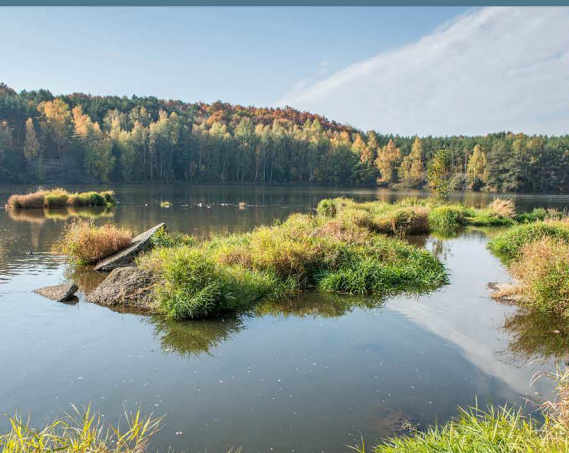

Tajemství řeky Klabavy

Tomáš Makaj

Tajemství řeky Klabavy

Text

Tomáš Makaj

Fotografie

Jaroslav Vogeltanz

Poděkování patří státnímu podniku Povodí Vltavy za podporu při vydání publikace, kterou tento podnik a partner vnímá jako důležitý kulturní počín ve prospěch nenahraditelného vodního bohatství naší země.

Poděkování si zaslouží další partneři knihy:

obec Strašice
obec Dobřív
Muzeum Středních Brd ve Strašicích
Státní okresní archiv Rokycany
Státní okresní archiv Příbram
Brdská edice

Poděkování za spolupráci a rady si zaslouží:

starosta obce Strašice Jiří Hahner, starosta obce Dobřív Jiří Ondřejíček, Bohumila Hájková, Jan Hájek, Luděk Hůlka, Václav Jiříčka, Martin Lang, Jana Kešnerová, Petr Prokůpek, Josef Švandrlík, Vladimíra Týcová, Pavel Wünsch, Miloň Kučera, Pavel Bláha a Petr Vicenda

Dobové pohlednice a snímky zapůjčili:

Státní okresní archiv Rokycany, Muzeum Středních Brd ve Strašicích, Národopisné muzeum Plzeňska, Brdská edice, Tomáš Makaj, Václav Jiříčka, Vlasta Schramová, Josef Švandrlík, Pavel Wünsch (pozůstalost Bohuslava Wünsche)

TAJEMSTVÍ ŘEKY KLABAVY

Text © Tomáš Makaj

Fotografie © Jaroslav Vogeltanz, Tomáš Makaj, David Liška, Eva Haunerová, Jana Kešnerová, Josef Jíra, Wikipedie – Wikipedia Commons: Krabat77 (CC BY-SA 3.0), Packa (CC BY-SA 3.0), Bohuslav Wünsch.

Mapy a plány © Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, veřejná výzkumná instituce (str. 10), Povodí Vltavy, státní podnik (str. 12), Český úřad zeměměřičský a katastrální (str. 26, 141), Státní okresní archiv v Rokycanech (str. 28, 29, 33, 34, 106, 108, 110, 111, 136, 143, 147, 148), Státní okresní archiv Příbram (str. 36), Muzeum Středních Brd ve Strašicích (str. 55, 67).

Vydavatel: Starý most s.r.o., Plzeň

www.starymost.cz, www.facebook.com/www.starymost.cz

Vydání první, 2019

DTP: Eva Haunerová, Starý most s.r.o.

Tisk: EUROPRINT a.s.

ISBN: 978-80-7640-007-8

Vážení čtenáři,

zdánlivě klidná voda dnešní Klabavy se dokáže někdy proměnit v dravý živel, jenž se zařezává do prastaré krajiny barrandienu.

Paměť této krajiny je skryta v březích řeky, která neměnila jen své koryto, ale také svůj název, a to i v dobách poměrně nedávných. Nestálost jako by provázela i osudy lidí žijících na jejích březích. Potok, nebo řeka? Historické názvy Padrtský potok, či Černý potok, řeka Klabavka, či Klabava? Na jednu vodní cestu je to docela dost otázek. V naší knize se vám na ně pokusíme odpovědět. Všechna tajemství řeky Klabavy zcela jistě neprozradíme. Od toho je zde také čtenář, který se snad vydá po jejích březích poznávat zajímavou krajinu, která začíná v zeleném srdci Středních Brd. Zde se lesknou jako velká jezera Padrtské rybníky, zde žil člověk, který zápasil s nepříznivým klimatem podhorské oblasti. Dnes po jeho sídlech nezůstalo mnoho. Krajina jako by zmlkla a skryla svou paměť do rychle tekoucího horního toku současné Klabavy. Obce Padrt, Záběhlá a Kolvín zmizely z map. Stejně tak zmizela některá vodní díla a s nimi i mlynáři, hamerníci, jircháři, hutníci a celá řada dalších řemesel. Krajina v okolí Klabavy se změnila i přesto, že hluboko v sobě skrývá tajemství dávných věků v podobě zkamenělin a sedimentů. Stejně tak se změnil i člověk žijící v této krajině. To on proměnil železné doly ve velké jezero či narovnal meandry staré řeky do kamenné regulace. Přes to všechno si ale nachází cestu k vodě, přemýšlí o jejím zkrocení či zadržení v krajině. Je to věčný souboj, ale zároveň i přátelství. Tajemná otázka času, který každému z nás utíká jako voda. Vydejte se tedy s námi poznávat krajinu řeky Klabavy, pestrou mozaiku přírodních krás a lidských osudů.

Tomáš Makaj

Klabava u Tří trubek

ŘEKA KLABAVA	5
OD PRAMENE K PADRŤSKÝM RYBNÍKŮM	13
Padrťské rybníky	20
OD PADRŤSKÝCH RYBNÍKŮ DO STRAŠIC	27
Padrť	28
Záběhlá	35
Okolí Tří trubek	39
Třítrubecký potok	50
Tisý potok	57
Strašice	58
OD STRAŠIC DO ROKYCAN	71
Ledný potok	84
Dobřív	85
Skořický potok	96
Hrádek	102
Nová Huť u Hrádku	106
Kamenný Újezd	107
Pekelský potok	111
OD ROKYCAN K SOUTOKU S BEROUNKOU	113
Rokycany	114
Holoubkovský potok	133
Rakovský potok	138
Voldušský potok	141
Klabava	142
Ejpvovice	156
Horomyslice	160
Dýšina – Nová Huť	162
Chrást	168
Na soutoku s Beroukou	172
Rejstřík	173
Literatura a prameny	174

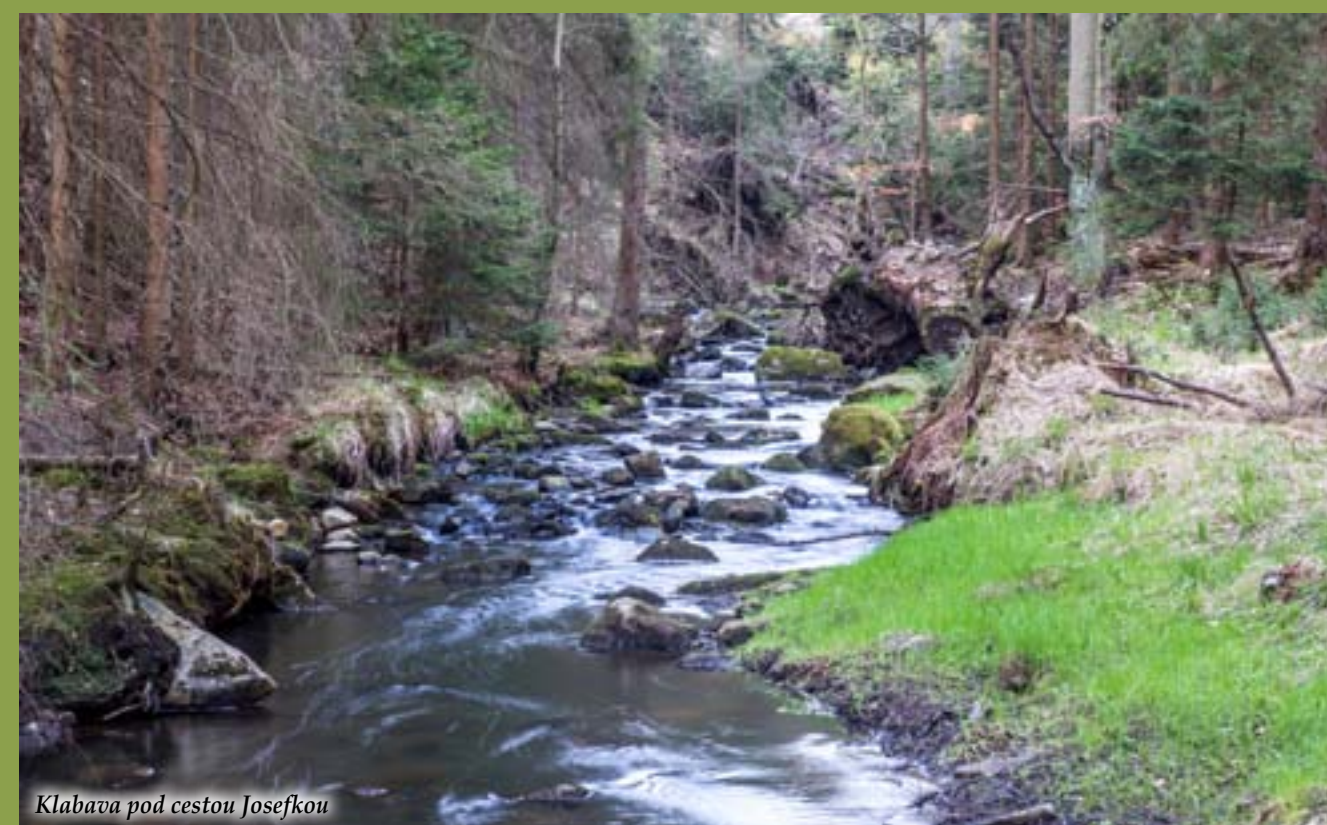
ŘEKA KLABAVA

Řeka Klabava, která je známá svou dravostí v době povodní, je po většinu času klidným tokem, který pramení v srdci brdských lesů v lokalitě Kuníková, severozápadně od vrchu Praha. Koryto řeky dnes měří od pramene k ústí 49 km. Pramen Klabavy se nachází v nadmořské výšce 678 m n. m. a ústí zprava do řeky Berounky pod Chrástem v nadmořské výšce 286 m n. m. Celková rozloha povodí Klabavy je 372,3 km². Nejvyšším vrchem v povodí je zmíněná Praha s nadmořskou výškou 862 metrů. Povodí Klabavy je víceméně lesnaté. V horním toku jsou především lesy v CHKO Brdy v přírodních parcích Trhoň a Radeč. Lesy tak tvoří 58 % celkové rozlohy povodí a i přesto zde dochází k různým formám povodní. Průměrný průtok v dolním toku je 2,15 m³. Největší průtok na Klabavě byl zaznamenán v Rokycanech při povodni v srpnu 2002, kdy činil 325 m³/s. V tomto období je průměrný běžný průtok kolem 1,5 m³/s. Významně byla překročena úroveň stoletého průtoku a byly zaplaveny rozsáhlé pobřežní části Rokycan. Lidé se snažili řeku zkrotit pomocí regulací, které jsou patrné především v oblasti středního toku. Řeka sama protéká přes jedenáct katastrů měst a obcí. Její povodí je však mnohem rozlehlejší. Vodácky je Klabava v podstatě nesjízdnou řekou, i když je třeba říci, že v době větších vod se najdou někteří odvážlivci. Ve vodáckých průvodcích je uvedeno, že je Klabava sjízdná jen při tání sněhu či po deštích. Vodní stav lze odhadnout u mostu silnice 117 u Strašic. Pod Ejpvovicemi stačí stav 70 cm na vodočtu v Chrástu. Délka sjízdného toku činí 36 km. Obtížnost v horní části Strašice–Dobřív je WWII, střední Dobřív–Ejpvovice je ZW, dolní Ejpvovice – ústí Berounky je WW I.

Zajímavější než z lodi je projít břehy Klabavy po naučných stezkách nebo je projet na kole. V druhém případě je třeba upozornit na snadnou dostupnost toku v CHKO Brdy, kdy cesta ze Strašic vede okolo loveckého zámečku Tří trubky až k Padrťským rybníkům v bezprostřední blízkosti Klabavy, které zde nikdo neřekne jinak než Padrťský potok. Strašice se jeví jako ideální výchozí místo i díky tomu, že je zde rozlehlé parkoviště u Hájkova mostu. Pokud se chceme vydat na cestu po proudu níže, je ideální využít mezinárodní cyklostezky CT3, která vede přímo při toku řeky přes město Rokycany. Z naučných stezek jmenujeme tu chrásteckou, vedoucí také u vodního toku. Některá z jejich zastavení přímo informují o historii řeky Klabavy.

Řeka kdysi napájela nesčetně technologických zařízení takzvaného železného srdce Čech. Počty hamrů a mlýnů se proměňovaly v závislosti na hospodářském vývoji. Dnes je zachován jediný hamr v Dobřívě, který byl prohlášen za národní kulturní památku. Je majetkem Plzeňského kraje a spravuje ho Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech, pobočka Západočeského muzea v Plzni. Z 27 původních mlýnů dnes pracuje pouze jediný. Ale takový je osud, který plyne jako voda v Klabavě.

Společně s průmyslovými podniky a rozšiřováním měst a obcí se zlepšovala infrastruktura při řece v podobě silnic a železnic. Již v oblasti CHKO Brdy najdeme betonové mosty, které nahradily původní dřevěné lávky a mosty. Budovala je armáda v letech 1928 a 1929, aby zpřístupnila dělostřeleckou střelnici pro těžkou techniku. Tyto mosty odolaly mohutným povodním, na rozdíl od jezů, po kterých najdeme

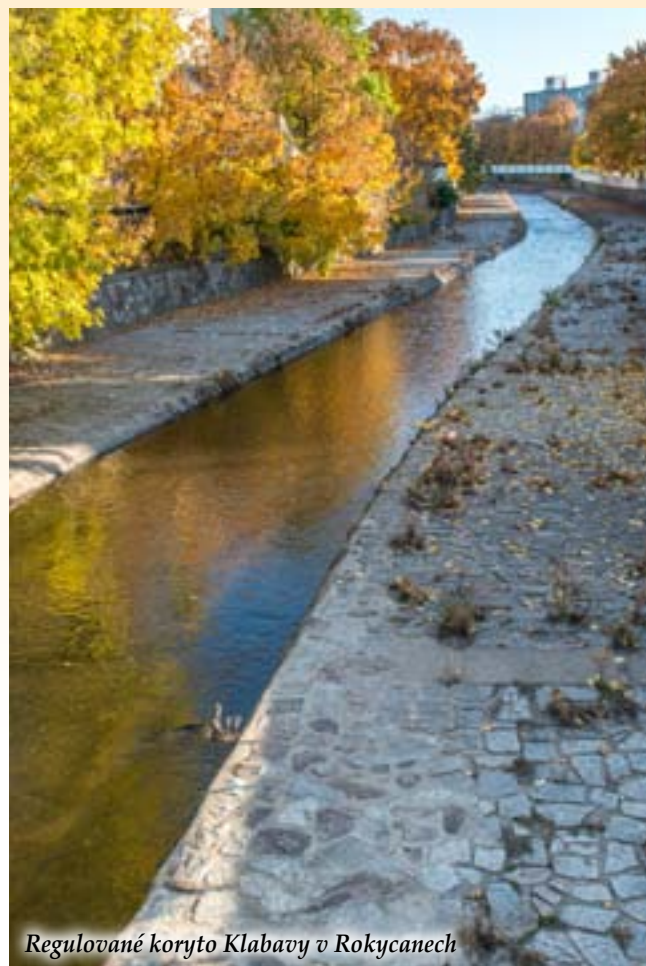
Klabava pod cestou Josefku

Černý potok nad Strašicemi

Přítok do Ejpovického jezera

Regulované koryto Klabavy v Rokycanech

zásahů člověka. Zde se vlévá do hlavního toku zleva Ledný potok. Až nad Dobřívem v chatové oblasti stojí Hořejší jez, který je dodnes poškozen povodněmi. Upraveným korytem se vody dřívějšího Černého potoka setkávají s historickým Švédským mostem. Při povodních se voda velmi často dostává i do vyhlášené Staré hospody z 18. století. Pod Dobřívem se řeka stéká z levé strany se Skořickým potokem. Pod soutokem se nachází přírodní památka Hrádecká bahna. Přirozený charakter toku však mizí v industriálním prostředí rozsáhlého průmyslového areálu hrádeckých železáren. Po více než jednom kilometru pokračuje voda regulovaným korytem Kamenným Újezdem, pod nímž řeka protéká zemědělsky využívanými polnostmi a loukami. S katastrem Rokycan se objevuje rozsáhlá regulace v podobě kamenného koryta, které bylo budováno již v dobách první republiky. Řeka podtéká pod viaduktem, nad nímž vede železnice Plzeň–Praha. Vydlážděné koryto vede až k soutoku s Holoubkovským potokem, který významně posiluje tok řeky. V minulosti bylo uváděno, že právě zde vznikala Klabava. Tok ubíhá dál okolo zasypaných náhonů pod rokycanskou strání, aby vplýnul do mělkého přítoku vodního díla Klabava. Zde jsou vody řeky Klabavy posíleny z pravé strany o Voldušský potok. Pod přehradou je opět koryto výrazně upraveno. V těchto místech se také nacházela odbočka k tunelům, které dříve odklonily tok řeky. Příčinou, která vedla k vybudování tohoto megalomanského díla, byla těžba železné rudy a její zpracování. Po vytěžení zásob byl důl zatopen a řeka se vrátila na své původní místo. Dnes je zde vodní nádrž Ejovice, sloužící především k rekreačním účelům. Pod nádrží se dostává vodní tok do krajiny, která je již člověkem výrazně upravena. Vznikla zde rozsáhlá golfová hřiště i ochranné hráze, jako například v Nové Huti. Pod Chrástem řeka podteče silniční most vedoucí do Smědčic a pak impozantní železniční most na železniční trati Chrást–Radnice. Před svým koncem řeka přijme ještě zprava vody Bušovického potoka. Koryto má zde již přirozený charakter a okolní zástavba je velmi sporadická. Zde se řeka Klabava před soutokem loučí svými meandry. Svou cestu ukončuje po 49 kilometrech v nadmořské výšce 286 m n. m. jako pravostranný přítok řeky Berounky.

Chráněná krajinná oblast Brdy

Řeka Klabava ve svém horním toku protéká chráněnou krajinnou oblastí Brdy, která byla zřízena k 1. lednu 2016 na území bývalého vojenského újezdu Brdy a části Jižních Brd, kde byly dva přírodní parky. CHKO Brdy je nejmladší chráněnou krajinnou oblastí, předmětem její ochrany je krajina Brdské vrchoviny se zachovalými ekologickými funkcemi především v podobě bezlesých enkláv. Důraz je přitom kladen na přirozená a polopřirozená společenstva typická pro zdejší krajinu. Zejména se jedná o louky, vřesoviště, rašeliniště, prameniště a mokřady. Dále je to společenství skal a přirozeného lesního prostředí, na které jsou vázány vzácné a chráněné druhy rostlin a živočichů. Současně s živou přírodou jsou chráněna také paleontologická naleziště, geologické a geomorfologické lokality, zejména pak projevy mrazového zvětvávání, skalní výchozy či kamenná moře a sutě. Celková rozloha CHKO je 345 km². Její součástí je pět přírodních rezervací, tři přírodní památky a 16 evropsky významných lokalit. Rozkládá se na území Středočeského a Plzeňského kraje. Od roku 2016 sídlí Správa chráněné krajinné oblasti Brdy v Jincích čp. 461. Její pobočku bychom pak našli ve Spáleném Poříčí.

2002 doznalo zásadních změn. Tok dál směřuje pod Černým mostem k samotě Melmatěj a pokračuje dále do Dobříva. Koryto se volně vlévá v přirozeném lesním prostředí bez znatelných

Povodně na Klabavě

Povodně na řece Klabavě představovaly problém již dávno v historii. První písemný údaj týkající se Klabavy (Padrťského potoka) pochází z roku 1750, kdy dobřívský hostinský a písmák v jedné osobě František Jedlička zaznamenal: „15. června 1750 na den sv. Víta rozvodnil se Černý (Padrťský) potok táním sněhu tak prudce, že v Dobřívě pobral všechny lávky a ve Staré hospodě stála voda půl střevoice nad prahem.“

O dvacet let později si ve své písmácké kronice zaznamenal další zápis: „Roku 1770 dne 17. dubna přišlo v Dobřívě 24 hodin a potok se tak rozvodnil, že Starou hospodu opět vytopil. V měsíci červnu nastaly veliké zátopy nejen zde, ale i v celých Čechách. Potok se tak rozvodnil, že dne 3. června odnesl od mlýna Korečnicka stodolu, která připlavala až do Rokycan.“

Další velká povodeň přišla v roce 1784, kdy v únoru došlo k náhlému oteplení. Tehdy byl poškozen i pilíř Karlova mostu v Praze.

O čtyřicet let později však došlo ke katastrofickému protržení hrází Padrťských rybníků, které nebyly včas upuštěny. Záznamy

Štěrkové nánosy po povodni v roce 1897

Povodeň v roce 1949 na Hájkově jezu u Strašic

Povodeň v roce 1965 na Veském potoce

Zničená cesta do Strašic-Huti – povodeň v roce 1965

Padrťský potok pod Strašicemi při povodni v roce 1965

Povodeň v roce 1981 ve Strašicích-Huti

„koncentrační“. Nakonec byl obsazen civilními pracovníky, převážně ročníků 1919 až 1924. Tito zde byli nasazeni na tzv. nucenou práci, která se udělovala jako alternativní trest za vyhýbání se práci v Říši. Vzhledem k vzniklé kalamitě a nedostatku pracovních sil byl tábor překlasiifikován na pracovní a kárný. Tábor byl dostavěn v březnu roku 1942. Podobná situace se odehrála i na Kvani nedaleko Svaté Dobrotivé. Mezi další lokality patřily Strašice a Mirošov. Mirošovský tábor se ke konci války změnil skutečně v „koncentrační“. Část dělníků a nasazených pracovních sil z řad studentů byla také ubytována ve vyprázdněných domech v Kolvině a ve Skořicích. Následky kalamity byly odstraňovány až do roku 1944.

Lesní skluz na Kamenné

Stavba úzkokolejky na strašické silnici nad Padrtí. V pozadí Přední Záběhlá, vlevo Zadní Záběhlá s budovou školy.

Kolvinští dělníci jedou na směnu

Na likvidaci kalamity byla používána veškerá dostupná mechanizace

Rokycanský vodovod

Ke konci 19. století se začal projevovat v Rokycanech nedostatek kvalitní pitné vody. Mohly za to zvýšené nároky rozvíjejícího se města, jehož zdroje v podobě řek a potoků byly znečištěné průmyslovou činností. Okolní prameny byly buď málo vydatné, nebo obsahovaly větší množství železa. Najít v blízkosti města nezávadný a vydatný zdroj se nedařilo, a tak se průzkum zaměřil na tehdejší oblast centrálních Brd. V pramenné oblasti Třítrubeckého potoka byly navrtány sondy a nejlepší měření vykazalo pět míst:

- Pramen Rožmitálský – vydatnost 2,7 l/sec.
- Pramen Borský – vydatnost 4,0 l/sec.
- Pramen Pod Bučinou – vydatnost 2,8 l/sec.
- Pramen Padrt – vydatnost 0,2 l/sec.
- Pramen Velká Louka – vydatnost 2,7 l/sec.

První projekt vodovodu byl navržen v roce 1906 a po opravách byl schválen na konci září roku 1908. Roční předpokládaná spotřeba měla činit 230 000 m³. Stavba byla zahájena v roce 1916

Vodojem U Rybiček

a prováděla ji firma Karel Kress, Praha, projekt vypracoval profesor J. V. Hráský. Jednalo se o gravitační vodovod, neboť jeho princip byl velice výhodný, protože prameny byly ve výšce 607 až 557 m n. m. sváděny do akumulární nádrže ve výšce 522 m n. m. Odtud potrubím o průměru 225 mm proudila voda samospádem až do vyrovnávací nádrže nad Kamenným Újezdem. Odtud pak

Klabava u Tří trubek

dalším potrubím byla voda dodávána do každého domu v Rokycanech, do 50 požárních hydrantů a 23 veřejných výtokových stojanů. Stavba vodovodu byla ve válečných letech několikrát přerušována. Stejně tak se střídaly i firmy, které se podílely na jednotlivých částech vodovodu. V roce 1924 nastoupily plzeňské firmy Müller a Kapsa a Rudolf. Práce byly dokončeny v roce 1925. Byly nasazeny vodoměry a z prameniště bylo možno odebrat až 30,53 l/sec.

Po druhé světové válce byly na vodovodu prováděny úpravy v oblasti jímání pramenů. V červnu 1950 bylo zlepšeno zásobování vodou litinovým potrubím z Mlateckého potoka do umělého zavlažování nad sběrnými drenážemi pramene Bor. V osmdesátých letech 20. století proběhly další úpravy a ve Strašicích byla zřízena nová úpravna vod. S tím souvisela i stavba nového vodovodního řádu do Rokycan.

Potok Rezerva

Brdské studánky

V okolí vodního toku Klabavy (Padrťského potoka) najdeme v oblasti centrálních Brd řadu studánek, o které se v současné době starají především Vojenské lesy. O tom, že byla oblast vždy bohatá na vodu, svědčí i existence rokycanského vodovodu. Studánky můžeme najít i v místech zaniklých obcí a samot. Tam lze také narazit i na některou z kopaných studen. Voda v nich je ovšem takřka nedosažitelná a nelze ji doporučit k pití. Jedna z nich je kupříkladu u srubu nedaleko bývalé hájovny Carvánky. Menší riziko představují studánky v lesních porostech či pod kamenými moři. Velký vliv na stav vodních pramenů má současné počasí, mnohé vysychají a jiné se zase objevují. V oblasti Středních Brd najdeme více než stovku lesních studánek – například Merfánku, Knížecí, Dřevorubeckou, Uhlířskou, Mariin pramen, U Panny Lídy a další. Jednou z novějších studánek je Vladařská, kterou vybudovali příslušníci vládního vojska v letech 1942–1943, kdy byla stavěna silnice vedoucí na Záběhlou.

Vladařská studánka

Po stopách turistů

Psal se rok 1888, když 11. června byl založen Klub českých turistů. Následujícího roku došlo k prvnímu značení turistických cest v Brdech-Hřebenech z Řevnic na Babku a Skalku. O dvacet let později byla vyznačena první dálková trasa, z Prahy přes Brdy na Šumavu (1912). Současně s rozvojem turismu vycházela i celá řada průvodců. Prvním průvodcem, který zmiňuje Brdy a oblast Podbrdská, byl Řivnáčův průvodce po Království českém z roku 1882, který je ale spíše obecně zaměřenou publikací na celou tehdejší oblast českých zemí. Pro Brdy byl důležitý až Kafkův ilustrovaný průvodce po Království českém – Brda a Podbrdí, jenž vyšel od roku 1898 ve třech vydáních. V tomto průvodci se již objevuje celá řada informací o památkách i přírodních lokalitách Středních Brd: „V Strašicích bývalo několik torzí a hradů. Jedna z nich stávala v místech nynější fary při kostelíku sv. Vavřince; v údolí k Dobřívě nad mlýnem Melmatějem stávala torz zvaná Vimberk, třetí hrad pak stával na Lipovsku, pod nímž leží myslivna Amerika.“ Jak vidno z ukázky, přejímaly tehdejší průvodce informace z dostupných zdrojů a neřešila se věcná správnost u jednotlivých lokalit. Příkladem může být právě zmíněná Lipovsko, které je zde zmíněno jako turistický cíl a vyšlo několikrát na mapách s označeným hradem.

knížecí hosté než samotná rodina majitele panství. Novostavba záměčku se také stala významným orientačním bodem, který je uváděn v celé řadě turistických průvodců. Jako zázemí sloužil nejen loveckým hostům, ale také četným lesnickým a přírodovědným exkurzím. Od prvních let 20. století do první světové války jej navštívila řada umělců a literátů. Mezi ně patřil například Eduard Vojan či Otakar Kukula, Jan Rokyta, Viktor Dyk, Jaroslav Vrchlický nebo August Sedláček.

V dobách první světové války nebyl záměček rodinou Collredo-Mannsfeldů intenzivněji využíván. Jedinou rušnější akcí, která se odehrála v okolí záměčku, byla stavba gravitačního vodovodu do Rokycan v roce 1916. V druhém dílu strašické kroniky je uvedeno: „O ubytování veškerého dělnictva muselo být postaráno podnikatelstvem – zřízeny pro ně v lese na staveništi u traverzového mostu vedle Alianky a hájovny ‚Tři trubky‘ dvě obyvatel boudy a kuchyně...“ O rok později byl z hlavní budovy zrekvirován zvon.

V poválečném období sloužil záměček opět svému účelu. Turisté se vrátili zpět a cesta Třítrubeckým údolím začala být poměrně frekventovanou spojnici s obcemi Padrť a Záběhlá. V roce 1924 zde probíhaly v blízkém okolí záměčku odborné exkurze spojené s diskuzemi o změně Středních Brd na vojenskou střelnici. Rozsáhlá plocha brdských lesů a jejich strategická poloha z nich učinily zájmovou oblast armády. Přelom znamenal rok 1924, kdy byly teoretické úvahy o zřízení vojenského

cvičiště přeměněny v praxi. První terénní výzkum v oblasti Brd byl zahájen v polovině tohoto roku za účasti úředníků ministerstva národní obrany a Zemského vojenského velitelství. V této vypjaté atmosféře, kdy byla veřejnost rozdělena na dva nesmiřitelné tábory, zasáhl prezident republiky T. G. Masaryk, který politicky žhavou brdskou půdou navštívil 5. listopadu 1925 v doprovodu ministra obrany Františka Udržala a generálního inspektora vojsk Josefa Svatopluka Machara. Promluvil k přítomným občanům, zástupcům obcí a starostům o ekonomických a politických aspektech vybudování dělostřelecké střelnice. V jeho řeči zazněla i památná slova: „K obraně státu nutně potřebujeme vycvičeného vojska a k výcviku nemáme místa vhodnějšího. Krása Brd by nám nebyla nic platná, kdybychom ztratili svobodu.“ Definitivní rozhodnutí padlo zanedlouho, kdy podle zákona z 14. ervence 1927 o organizaci politické správy byla schválena dělostřelecká střelnice v Brdech.

Od roku 1928 se záměček Tři trubky s celým areálem ocitl v rukou československé armády. O jeho využití nacházíme skromné informace v kronice obce Strašice. Záměček tehdy sloužil jako vojenské ubytovací zařízení a původní interiér včetně trofejí byl odvezen na zámek Dobříš. Dle svědectví vojáků sloužil záměček jako holá ubikace v letech 1928–1930. Situace se změnila v roce 1930, kdy zde přespál prezident republiky T. G. Masaryk. Poté sloužily ubytovací kapacity záměčku především hostům ministerstva obrany. V roce 1935 zde probíhala celá řada důležitých vyjednávání týkajících se obrany státu. Službu zajišťovali vojáci z vojenského výcvikového tábora ve Strašicích. Jednu z posledních důležitých návštěv vykonal v roce 1938 prezident republiky Edvard Beneš, který tady povečeřel.

V roce 1939 přešel záměček, stejně jako ostatní vojenská zařízení, pod německou brannou moc. Výcvikový prostor dostal název Truppenübungsplatz Kammwald Brdy. V roce 1941 začalo vládní vojsko opravovat okolní komunikace včetně mostů. V téže době došlo i k zahájení prací v areálu loveckého záměčku, jehož obyvatel se stal polní maršál Walther von Brauchitsch. Ten v roce 1941 po těžkém infarktu a neshodách s Adolfem Hitlerem žil v „domácím vězení“ uprostřed brdské přírody. Nejednalo se ale o žádný „kriminál“, ale o velmi vhodné místo pro pobyt „vrchního lovčího“. Vzhledem k tomu, že na záměčku byla ubytována i část Brauchitschovy rodiny, došlo k razantním úpravám interiérů a jejich rozšíření. Přibýly přístavby pod balkony, změnu prodělala i kuchyně. Z přední strany záměčku zmizely trofeje jelenů,

odstraněna byla korouhev na střeše. Balkonové dveře byly zjednodušeny. V místě středu tzv. maorského oblouku byla prorážena tři okna. S tím souvisela i adaptace podkroví na obytný prostor. V interiéru byla v podstatě smazána stopa po původním novoromantickém stylu s prvky neorenesance. Změnou prošel také otopný systém. K venkovním úpravám patřily i nové dveře do krytého loubí, které jsou dodnes zachovány. Stejně tak se objevily nové lucerny s kovanými ornamenty. V rozšířeném podkroví byly dodělané koupelny a pokoje, které dodnes obsahují původní zařízení z let 1941–1942. Součástí interiéru byl i bohatý mobiliář.

V roce 1945 záměček přebraly revoluční gardy. Při hlídání objektu byl 13. června roku 1945 zastřelen strašický občan Václav Brynda. I přes snahu uhlídat inventář jeho velká část zmizela. Během let 1946–1948 byl doplněn do interiéru rozměrný obraz malíře Jiřího Židlického, který je vystaven v jídelně dodnes. V roce 1955 došlo k požáru bývalé kočárovny. Od roku 1959 byl postupně režim návštěv na záměčku zpřísněn. To souviselo s budováním nedalekého vojenského zařízení, které dodnes funguje v utajeném režimu. Během šedesátých let 20. století se do

záměčku neinvestovalo, což se začalo projevovat na jeho stavu. Pouze v roce 1961 byly provedeny výměny krytin. V roce 1966–1967 proběhlo rozsáhlé zaměřování záměčku architektem Bohumilem Chvojkou, který uvedl ve zprávě o využití budovy: „Dnešní využití celého areálu spočívá v poskytování ubytovacích služeb pro stálý personál podnikového ředitelství Vojenských lesů a statků Hořovice v daném polesí, dále pak zajišťování hospodářských úkolů, vlastní záměček je navštěvován pouze příležitostně vzhledem k probíhajícím cvičením a ostrým střelbám.“

Na přelomu sedmdesátých let a osmdesátých let 20. století došlo k úpravám interiéru i exteriéru záměčku ve dvou etapách. V roce 1972 byly v interiéru instalovány umělecké gobelíny a keramické plastiky plzeňského výtvarníka Klementa Štíchy. Autorem projektu byl již zmíněný architekt Chvojka z Vojenského projekčního ústavu v Praze. Záměrem byla modernizace interiéru záměčku, vodovodního systému a teplovodního topení. Současně byla provedena úprava přilehlého parku. Lovecký záměček Tři trubky od svého vzniku sloužil pro potřeby lovu a myslivosti a v tomto duchu bylo upraveno vnitřní zařízení. Zásahem architekta Chvojky se ráz záměčku výrazně změnil. Jeho interiér byl zaplněn zařízením a předměty z různých zemí Evropy a postupem času došlo k navrácení loveckých motivů v podobě trofejí a grafik na stěnách.

Od roku 1990 byl záměček využíván jak k ubytování loveckých hostů, tak i k jednání ministrů či schůzek generálního štábu armády. Naposled zde proběhla 15. ledna 2016 schůzka s ministrem obrany Martinem Stropnickým, kdy zde šéfové AOPK a státního podniku Vojenské lesy a statky podepsali dohodu o spolupráci. V dnešní době záměček čeká na rozsáhlou rekonstrukci, kterou by měly realizovat Vojenské lesy a statky.

Velký kámen

Velký kámen

Nad hájovnou Pilou se tyčí poměrně nevysoký vrch zvaný Velký kámen (546 m n. m.), který měl v minulosti také název Mlýnská hora – Mühlberg. Cesta na vrchol není náročná, a tak je Velký kámen častým cílem turistických výprav, při kterých si můžeme povšimnout pozůstatků po prospektorství a těžbě železné rudy. Nedaleká lokalita má pak název Na cinobru, neboť se tady dříve hledal cinabarit neboli rumělka. Z ní se získávala rtuť používaná při těžbě zlatých a stříbrných rud. Naleziště nebylo nikterak bohaté, a tak v Brdech známe spíše proslulou Jedovou horu jako naleziště rumělky než okolí Velkého kamene. Členitý hřeben jmenovaného vrchu je velmi fotogenický. Kamenné sloupky získaly i své názvy: Dědek, Bába a Syn. Bohužel v roce 1977 byla podstatná část Syna svržena z vrcholu. Skrovné archeologické nálezy ukazují, že místo bylo navštěvováno již v dobách prehistorických. V době poměrně nedávné sem zavítali umělci, mezi nimiž vynikal básník Karel Vokáč (1903–1944), který se zde nechal i zvěčnit: „Proč však být patetickým chvalořečníkem a proč lhát? Mluvíme si od srdce k srdci: Miluji svou domovinu, miluji Brdy.“ Básníky a literáty pak vystřídala armáda. V době první republiky vzniklo nedaleko vrcholu kontrolní stanoviště pěchotní a protitankové střelnice. V době německé okupace vznikla na úpatí Velkého kamene v blízkosti Klabavy další vojenská zařízení. Dnes se ale z lesa neozývá střelba, a tak se turista může v klidu vydat hledat kupříkladu Dřevorubeckou studánku nenápadně ukrytou ve svahu tohoto zajímavého vrchu.

Tajemná Vlč

Nedaleko od Velkého kamene se tyčí vrch Vlč (602 m n. m.), který své jméno nese zřejmě již od středověku a souvisí s výskytem vlků. Právě na Vlči a v blízkém okolí měli být takzvané vlčí jámy,

což dokazuje i nedaleký stejnojmenný pomístní název v blízkosti potoka Kudibál na úpatí vrchu Převážení. Obdobné pasti se měly nacházet na samotné Vlči, která je tvořena dvěma vrcholy, Předním a Zadním. Tomu nasvědčuje i název lokality Ohrazená, který sice nepoukazuje přímo na vlčí jámy, ale na skutečnost, že takové jámy nebo pasti musely být ohrazené, neboť se stávalo, že do takové jámy spadl člověk nebo lovná zvěř. Informace o Vlči nacházíme v zápiscích a dopisech Kolence z Kolna, které přepsal na konci 19. století Antonín Drachovský: „*Od dob nepamětlivých lapání vlci v lesích zbirovských do vlčích ohrad a vlčích jam, pozůstatky těchto dosud v lesích stopovati možno. Vlčí jámy jsou v poleší u Dobřívva. Vlčí hora u Dobřívva ještě v celém 17. století byla hojně vlky obydlena.*“

V druhé polovině 18. století vlci z dobřívského hájemství vymizeli. Ostatně v té době bylo v okolí Vlče již poměrně rušno díky horníkům, kteří zde hledali železnou rudu. Zásahy prospektorů jsou dosud patrné ve svazích kamenitého vrcholu Vlče. Na samotném úpatí se nachází také pozůstatky dolů, které jsou patrné jen jako mělké prolákliny. Jedním z důlních děl měl být i trochu záhadný důl Kačina údajně se nacházející u nedalekého Ledného potoka. Zde měl být nalezen vzácný trilobit *Harpides grimmii*, jenž je dnes uložen ve sbírkách Národního muzea. Jedná se o vzácný tzv. holotyp, podle kterého je pojmenován celý druh trilobitů. Místo nálezů je ovšem nejisté. Johannes Grimm totiž tento exemplář našel na skříní holoubkovského horního úřadu. Nikdo nevěděl, odkud se vzal, a tak je přesné místo nálezů dodnes neznámé. *Harpides grimmii* putoval od jednoho sběratele ke druhému, až se nakonec dostal do sbírek strahovského opata Hieronymuse Josepha Zeidlera, kde si jej povšiml samotný Joachim Barrande. Ten jej popsal v roce 1872 ve svém obsáhlém díle *Système silurien du centre de la Bohême*. Záhadu nálezů se snažil osvětlit i samotný Johannes Grimm, který kladl nález zmíněného trilobita do opuštěného dolu na limonit „*pod kaplí sv. Jakuba u silnice vedoucí z Mirošova na Kocandu*“. O tom, kde se však skutečně našel, můžeme dodnes vést debaty.

Vojenská střelnice Bahna

V současnosti je název Bahna víceméně spojen s každoroční oslavou Dne pozemního vojska. Historie bývalého vojenského cvičiště a střelnice začala už v dobách první republiky a souvisí s historií strašických kasáren, ač se nachází na katastru obce Dobřív. Již v roce 1934 bylo rozhodnuto o zřízení pěchotní střelnice v lokalitě Bahna, jejíž tehdejší rozloha činila přibližně 200 ha. Vzhledem k politické situaci ve střední Evropě už nepadaly žádné protesty, jako tomu bylo při vzniku dělostřelecké střelnice v Brdech. O rok později se začalo s horečným budováním. Na jaře roku 1935 byla dokončena potřebná zařízení k bezpečnému provozování střelnice. Výměrem okresního úřadu v Rokycanech ze dne 22. května 1935 bylo uděleno povolení k používání polní pěchotní střelnice v západní části vojenského prostoru v Brdech. Střelnici navrhl podplukovník Josef Sucharda, který tehdy velel 4. hraničářskému praporu ve Vimperku. Ostrý provoz střelnice v roce 1935 ukázal její poměrně malou rozlohu a dále byla také prokázána jistá bezpečnostní rizika

Srub u vojenské střelnice Bahna

Pohlednice s vojenským táborem a jeho okolím z roku 1936

Pohled přes Převážení na Vlč. Vpravo jsou Bahna, v pozadí obec Strašice.

Kaple svatých Anđělů strážných

jizba, a v roce 1991 byla na ni umístěna pamětní deska připomínající 80. výročí jeho smrti.

Na počátku 20. století se hostinec dostal do majetku rodiny Hrubých. V roce 1935 byla část hostince ubourána a postavena přístavba nového sálu a hostinských pokojů, a jak bylo tehdy napsáno, „rozhodla se Marie Hrubá, potomek rodu Jedličkova, zakladatele Staré hospody, rozbouratí starý taneční sál a postaviti nový, který by vyhovoval požadavkům nové doby. Stavba nového sálu byla zadána zednickému mistru V. Lopatovi, který se zavázal, že vystaví nový sál do konce června“. Hostinec i s přístavbou slouží dodnes.

Krásné ukázky lidové architektury najdeme i v prostoru bývalé návsi u autobusové zastávky či v okolí hostince a penzionu Hamrovka. Směrem ke Strašicím jsou pěkně zachovalé chalupy nedaleko autobusové zastávky Na Fořtovně.

U cesty k Rokycanům stojí dvě významné sakrální památky. Jednou z nich je nově postavená malá kaplička s datací 1899. V roce 1997 byla zbořena autem a pak znovu vystavěna. Kaplička měla být vybudována již v roce 1898 na počest 50. výročí panování císaře Františka Josefa, což se však nepovedlo kvůli rozporům mezi občany, jejichž část chtěla vystavět kapli velkou. To se povedlo až v roce 1902, kdy byla postavena na nedalekém hřbitově jednoduší plochostropá kaple s pětibokým uzávěrem a lucernou s jehlancovou stříškou se zvonem. Novorenezanční oltář vyřezal z dubového dřeva Miroslav Štědrý, oltářní obraz maloval Vilém B. Preis z Prahy. Kaple byla vysvěcena 24. ledna 1904 rokycanským děkanem Eduardem Rausem. Zsvěcena je svatým Anđělům strážným.

Dobřívský mlýn

Dnes si jen velmi těžko dokážeme představit, že v areálu budov bývalé celní školy se kdysi skrýval mlýn s přidruženými provozy. Jeho zažitý název byl Waldův mlýn podle rodu, který ho měl v majetku nejdélejší čas. Možná se jedná o mlýn, který je zmíněn na

stejném místě už v roce 1652. Ten ale zanikl a nové zřízení mlýna bylo povoleno v 18. století. Jednalo se o roubenou stavbu se třemi vodními koly, která byla pod správou komorního panství. K mlýnu patřila pila a jez. Prvnímu nájemci mlýn moc štěstí nepřinesl, protože se utopil v náhonu. V roce 1731 jej zakoupil Karel Kraj. Po něm mlýn přešel do rukou Františka Kohouta, což byl potomek zmíněného utopeného mlynáře. Po rodině Kohoutů se majitelé velmi často střídali. Od poloviny 19. století se mlýn dostal do rodiny Waldů. V roce 1866 vyhořel a místo něj byl postaven nový. I přesto nevykazoval mlýn přílišnou výkonnost, a tak byl doplněn o parní stroj. Povodeň v roce 1872 mlýnské budovy poměrně rozsáhle poškodila a zmizela i část původní umrlčí cesty vedoucí přes areál. O dvacet let později se stal majitelem mlýna Karel Liška, o jehož osobě se ještě zmíníme. Mlýn v době první světové války neprosperoval a k tomu ještě na konci května roku 1914 vypukl požár v přilehlé truhlárně. Karel Liška v roce 1921 opustil mlýn a přestěhoval se do nedalekého Hrádku. Mlýn v té době již nepracoval a veškeré investice byly směřovány do pily a truhlárny. V té době byla majitelem akciová firma V. J. Rotta. Během první republiky se vystřídal několik majitelů. Od roku 1922 to byl Antonín Keller, v roce 1924 pak Dobřívské závody s.r.o. a v roce 1933 Středočeský dřevařský průmysl. Posledním majitelem v časech samostatné republiky byl Jaroslav Kodet, který chtěl zadlužený mlýn s pilou a nefunkční truhlárnou proměnit na přádelnu. Druhá světová válka ale změnila jeho úmysly. Kalamitní události z roku 1941 naplnily zdejší pilu kmeny padlých stromů. Bylo třeba rozšířit provoz a ten zůstal funkční i po roce 1945. Po únorových událostech roku 1948 došlo ke znárodnění objektu. Ten se stal učňovskou školou s internátem, později přeměněným na celní školu. Bývalý mlynář a podnikatel Jaroslav Kodet byl prohlášen za nepřítele státu a společně s manželkou byl odsouzen za ohrožování hospodářství. Část majetku se podařilo jeho synovi po roce 1989 zrestituovat. Dnes je objekt mlýna s příslušenstvím používán k ubytování.

Waldův mlýn

Vila u mlýna

Karel Liška s vysokým kolem

Mlynář Karel Liška

Dobřívský mlynář Karel Liška byl neobyčejnou postavou v dějinách obce. Byl to především člověk oplývající neobvyklou silou a talentem. Měřil téměř 240 cm a vážil 135 kg. V mladším věku se věnoval jízdě na vysokém kole, dalším jeho velkým koníčkem bylo fotografování. Na snímcích se snažil zachytit především sportovní události. Fotografie opatřoval razítkem s nápisem:

„Fotografie zhotovil Karel Liška, amatér sportu fotografického.“ Jeho síla a vitalita byly přímo neuvěřitelné, o čemž svědčí celá řada humorních příhod. Karla Liška nejvíce proslavilo rybaření, respektive muškaření. V letech 1906 až 1932 si pronajal v Žichovicích na Šumavě revír Otavy od Čepic po Bojanovice a zde založil proslulou muškařskou školu. O ní sepsal knihu profesor Václav Dyk a nazval ji Liškova Žichovická škola muškařů. Sám Liška vydal v roce 1926 velmi pokrokovou knihu Sportovní chytání pstruhů. Společně s ním rybařila celá řada slavných osobností, například i Jan Werich. Karel Liška podporoval finančně i své dva synovce – pozdějšího univerzitního profesora MUDr. Františka Neuwirtha a univerzitního profesora MUDr. Karla Neuwirtha. Karel Liška zemřel v Dobřívě v roce 1935, jeho hrob se nachází u kostela svatého Jakuba v blízkosti Hrádku.

Dobřívský hamr

Hořejší hut'

Původně byl slavný dobřívský hamr součástí zdejší tzv. hořejší hutě, jejíž počátky jsou kladeny do první poloviny 16. století. V době třicetileté války byly zdejší hutě v majetku rodu Schürerů. Do této doby je také datováno zahájení provozu tohoto hamru.

Hutský rybník

Historik Antonín Drachovský o tom napsal: „Na místě pustého mlýnce zřízen z opuštěného hamru nade vsí mlýnec nový, avšak i ten brzy opuštěn a přeměněn opět v hamr, zvaný hamrem hořejším na rozdíl od hamru dolejšího, ve vsi.“ Za třicetileté války se ve zdejších hutích vyráběla munice a děla a také zákopové nářadí i kotvy pro lodě. Do stálého provozu byl hamr dán v roce 1656. Na konci 18. století

Dobřívský hamr

ROKYCANY

Historie

Rokycany jsou jedním z nejstarších sídel při vodní cestě Klabavy. A voda sehrála důležitou roli i v historii města, vždyť nejstarší osídlení vzniklo u brodů přes řeku. Tomu napovídá i název Rokycany, který bývá odvozován od slova rokytí, což byl charakteristický porost vrb. Ves lidí, která stávala u rokyt nebo rokytí, se takzvanou obyvatelskou příponou -any stala Rokycany. První písemnou zmínku zaznamenala slavná Kosmova kronika v roce 1110. Tehdy zde stál biskupský dvorec s osadou. Výhodná poloha zdejší osady ležící na obchodní stezce z Bavorska do Prahy vedla k rozkvětu řemesel i k rozšíření zástavby. Koncem 13. století již stávalo městečko, které mělo četná privilegia. Bývalo mocenským centrem zdejšího kraje a Rokycany měly vybudovány v průběhu 14. století kamenné hradby, a dokonce byl zmiňován i hrad, který stával v blízkosti dnešního chrámu Panny Marie Sněžné a nahradil původní biskupský dvorec. Úspěšný rozvoj městečka poznamenal vznik nedaleké Plzně, která se rozvíjela velmi dynamicky. Před husitskými válkami dosáhly Rokycany největšího rozkvětu. Ten byl zastaven 12. února 1421 dobytím města husitskými vojsky, která zlikvidovala i zdejší klášter. Později bylo město napadeno i Plzni, která stála na straně katolíků.

Rokycanské náměstí na dobové pohlednici

Rodný dům Jana z Rokycan

Střed Rokycan kolem roku 1928

Pohled ze stráně na Rokycany

Vodní tunel u Ejpovic

ražbu tunelů, která byla zahájena o necelé dva roky později. Stavbu realizoval pod vrchem Hradiště podnik Výstavba kladenských dolů. Jednalo se o dva betonové tubusy vyúsťující na katastru obce Dýšíná. Délka každého tunelu o průměru pěti metrů je 1 563 metrů. Slavnostní otevření tunelů se konalo 31. května 1960. Po ukončení důlní činnosti byla Klabava svedena do bývalého povrchového dolu. Naposled byly tunely v provozu roku 2002 a 2005, kdy bylo nutno opravit koryto řeky Klabavy, zničené povodněmi. Zajímavou připomínkou ze stavby tunelu je nápis Kladno s letopočtem 1959 a třemi hvězdami, který najdeme na portálu jednoho z tunelů. V provozu zde byla také krátce malá vodní elektrárna.

Ejpovické jezero

Po ukončení těžby železné rudy zůstala u řeky Klabavy zdevastovaná krajina tvořící hlubokou jizvu v původně malebném údolí, které sloužilo dříve také k rekreaci. Zmizel Tylův mlýn, Kroftova vila i vila plzeňských primátorů. Obrovská jáma se od roku 1972 začala plnit vodou, která sem byla zpětně přivedena. Tok Klabavy byl sveden do nového koryta a pomohl krajině získat zpět alespoň částečně její dřívější atraktivitu. Bylo vytvořeno jezero, které má v současnosti rozlohu 44 ha a jeho hloubka činí 43 metrů. V okolí se dá najít celá řada přírodních památek, například Ejpovické útesy. V současné době vede při Klabavě také

Ejpovické jezero